

כמה קטעים מפירושו של רבינו נעתקו בספר אור חדש לר' חיים באכנער שנדפס לראשונה באמשטרדם בשנת תל"א, לפעמים בשם מהר"ן ולפעמים בשם בה"מ³⁵. אבל גם הקטעים שהעתיק מחיבורו של ר' מיכל מאראפטשיק העתיק בשם 'בה"מ'.

והרב אליהו שפירא מפראג שבספרו 'אליה רבה' על השו"ע ולבוש או"ח העתיק כמה פעמים מ'מהר"ן' נראה שלא היה תחת ידו חיבורו של רבינו, וכל ההעתקות שלו מ'מהר"ן' נכתבו או על פי ההבאות שבמטה משה או על פי הספר אור חדש או ע"פ שאר האחרונים:

35) בעניני ברכת המזון אות ד (דפוס אמשטרדם הנ"ל דף לא טור ב) כתב (אודות 'ברוך' הוא ברוך שמו): ובס' רוקח.. ומה"רן בבה"מ שלו.. כתבו לאמרו כשמברך בג'. ושם אות כא (דפוס הנ"ל דף לג טור ג) כתב 'וכן מצאתי אח"כ בבה"מ"ז של מה"רן..! שם [אות כג] (שם טור ד) ד"ה ונשא ברכה מעת ה' כתב: 'וכתב בסדר בה"מ למה"רן שאין אומרים בבה"מ מעת ה' כ"א מעם ה'.. ' והוסיף: 'ונל"ח אף שכתב כן אפ"ה כתב בנוסח בה"מ מאת ה'..! ושם אות כד כתב: 'וכתב מה"רן בבה"מ שלו בשם א"מ מ' שמשון ז"ל סימן לדבר: שבת וחדש קרא מקרא, כלומר: בשבת וחדש יש לקרות פסוק מגדול הכתוב בנביאים שקורין מקרא, ולא מגדיל הכתוב בכתובים'.

וכן בנוסח ברכת המזון (שנדפס בדפוס הנ"ל בדף לה) נעתקו כמה פירושים ממהר"ן: 'שאתה זן עש"ה שאתה מדבר בשופטים סימן ו' (מהר"ן ומ"מ סי' ש"ך. והטעם כתב שנקמצה שי"ן שאתה להרחיב על האלף, וכן כתב הרד"ק בשופטים על שאתה מדבר עמי..!)['] [ועיין שם מה שהעיר על זה]. 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם האל אבינו כו'. כ"כ גרס הרמב"ם ובמקצת נוסחאות מטור אורח חיים סי' קפ"ט, אבל האבודרהם ל"ג דהא אמרינן אלהינו, וכן כתב רב עמרם בברכות שאחר המגילה (בה"מ). 'המלך הטוב. הטוב - הה"א בפתח ולא בח"פ, לפי שאז נראה כאומר בלשון תימה כמ"ש בשופטים יא הטוב טוב בה"מ'. 'הטיב בבה"מ מהר"ן ל"ג רק: הטיב מטיב יטיב לנו'. 'וא"ת לפי המנהג שלנו שאומרים הוא הטיב מטיב כו'.. וידוע שהזמן שעבר הוא לנו קודם לזמן ההוה עתה (בה"מ מהר"ן)'.³⁶

חלק מהדברים שנעתקו מפירוש רבינו בספרו של ר' מיכל מאראפטשיק נעתקו משם בספר אור חדש בשם בה"מ [=לשון ברכת המזון]. ד"ה על מלכות בית דוד משיחך שנעתק בשינויים קלים בספרו של ר' מיכל מאראפטשיק, נעתק משם באור חדש דפוס אמשטרדם לב, ב סוף אות ז והסיום נעתק שם לב, ג סוף אות ח; ונוסף: 'ומ"כ קצת מזה בספרי קדמוני ושמחתי שכוונתי לדעת הגדולים'.

(א) בסימן קפז ס"ק א כתב: 'בכל עת ובכל שעה. כי עת הוא שש שעות, וד' עתים משתנים בכל יום.. כ"כ מהר"ן ומ"מ'. ונעתק מהמטה משה שבסימן שכ"א כתב: 'וכתב מהר"ן בברכת המזון שלו וז"ל'.

(ב) בסימן קצב ס"ק ב כתב 'וכ"כ רד"א ומהר"ן' שיאמר המזמן אחר ובטובו חיינו: ברוך הוא וברוך שמו, והוא ע"פ העתקת הפרישה ושאר האחרונים.

ומכיון שחלק מההבאות שבאור חדש מחיבורו של ר' מיכל מאראפטשיק בשם 'בה"מ' נמצאו במטה משה בשם מהר"ן סבר האליה רבה שבכל מקום שהעתיק האור חדש מ'בה"מ' כוונתו לחיבור רבינו, אבל באמת כשכתב האור חדש 'בה"מ' לפעמים כוונתו לחיבורו של ר' מיכל מאראפטשיק.

ובאלי' רבה שם: 'כתב אור חדש.. על שלחן זה אף שמסדרין דפין משלחן לשלחן כדרך שעושין בסעודת גדולת דלא מקרי ב' שלחנות רק שיש ב' שלחנות ועל כל אחד יושב בעל הבית בפני עצמו (צ"ע בברכת המזון למהר"ן בזה) רק שמזמנין ביחיד יברך על שלחנות אלו שאכלנו עליהם. וכ"כ בשם בה"מ'. כי בפירושו של ר' מיכל מאראפטשיק לברכת המזון וזמירות כתב: 'וכשיש שני שולחנות יברך ועל שלחנות אלו שאכלנו עליהן', ובאור חדש בהערות לנוסח ברכת המזון 'ועל שלחן' (דפוס אמשטרדם תל"א לו, א) התחיל להעתיק מפירוש הנ"ל התיבות 'כשיש שני שלחנות' והעיר על כך (בתור מאמר המוסגר) 'נל"ח [=נראה לי חיים], אבל אם מסדרין דפין משלחן לשלחן כדרך שעודין בסעודות גדולות לא מקרי ב' שלחנות, רק שיש ב' שלחנות ממש ועל כל אחד יושב בעל הבית בפני עצמו רק שמזמנין ביחד. והוא פשוט', ושוב המשיך בהעתקה מפירוש ר' מיכל הנ"ל: 'יברך: על שלחנות אלו שאכלנו עליהם' וציין המקור 'בה"מ'. והאלי' רבה סבר שהציון 'בה"מ' כוונתו למהר"ן ולכן כתב 'צ"ע בברכת המזון למהר"ן בזה' כי דברי האור חדש נראים כסותרים זה את זה וכפי שהעיר על כך האלי' רבה: 'ולכאורה רישא וסיפא סותרים' (עיי"ש שסיים: 'ואולי אורחא דמילתא נקט.. עיין שם בארוכה); וכתב האלי' רבה שצריך לעיין בהספר בה"מ שהעתיק ממנו האור חדש, שרק על פי העיון בהבה"מ שממנו העתיק האור

חדש מתברר: שהתיבות 'נל"ח: אבל אם מסדרין דפין משלחן לשלחן.. רק שמזמנין ביחד. והוא פשוט' הוא הוספת האור חדש באמצע ההעתק מבה"מ, וההעתק מבה"מ הוא 'כשיש שני שלחנות יברך: על שלחנות אלו שאכלנו עליהם'³⁶].

אמרי שפר

בשנת שנ"ז³⁷ נדפס בלובלין הספר של רבינו אמרי שפר שבו "אסף וקיבץ פי' לפירוש רש"י ז"ל ויישב המזרחי בלשון צח וקל למען ירוץ הקורא בו, והשיב עליו במקום שיש להשיב" (לשון הרב יצחק בן רבינו בהקדמתו להספר).

המחבר קרא שם החיבור "אמרי שפר" על שם הפסוק "הנתן אמרי שפר": תיבת "הנתן" כתוב בתורה חסר וי"ו, ושם המחבר הוא "נתן"; ותיבת "שפר" הוא מן הלשון "שפירא" שהוא שם משפחתו.

בהקדמת הרב יצחק בן רבינו שהביא את הספר לבית הדפוס כותב: 'נתעוררתי זה כמה שנים להדפיסו בק"ק קראקא, וזכיתי להוציא מן הכח אל הפועל עד ספר ויקרא', ובינתיים 'נקרא נקראתי לתפוס בישיבה והלכתי מחיל אל חיל עד כי הביאוני קורות הזמן פה ק"ק לובלין עיר ואם במלכות פולין אשר בה יקחת עמים שלש פעמים בשנה' ושם נתמנה לדיין, ושם הדפיס את שאר הספר.

ביאורים על האשל הגדול רש"י ז"ל

בשנת שנ"ג נדפס בויניציאה ספר 'ביאורים על האשל הגדול רש"י ז"ל מה שחבר הרב המובהק הגאון מוהר"ר נתן מק"ק הראדנה גדולה [נשמתו] ענדן. על חמשה חומשי תורה'.

36) ורק אחרי סיום ההעתק מבה"מ [שבאמצעו בא הערת ר' חיים (מתבר האור חדש)], מסיים האור חדש בהתיבות 'זה שאכלנו עליו' אף שתיבות אלו שייכות קודם תחלת ההעתק מבה"מ וההערה.

37) כן כתבו כל הביבליוגרפים. וראה מה שהאריך בזה הרב אליעזר הכהן כ"צמאן בישורון חי"ג עמ' תרפ הע' 20.